

Csíksomlyó spiritualitásának néhány összetevője¹

Az igazi vallásos spiritualitáson a lelki teljesség iránti vágyat értjük. Ez a vágy nemcsak az ún. „hagyományos világ” vallásos emberét jellemezte, hanem jelen van a modern kor emberében is. Számos jele mutatkozik annak, hogy a mai erdélyi társadalomban is egyre nagyobb az érdeklődés a vallásos spiritualitás iránt.²

Ugyanakkor szemmel látható az is, hogy a spiritualitás iránti növekvő érdeklődés Erdély-szerte egyre kevésbé kapcsolódik a történelmi egyházakhoz, azaz az új vallásos mozgalmak, közösségek jelentős része eleve ezeken kívül jön létre.³ Sőt az új vallásos spiritualitások egy része ma már nem is keresztény lelkiség. Ezzel a jelenséggel ma már az erdélyi magyarság körében is számolni kell.

A továbbiakban – a jelen konferencia tárgykörében maradva – vizsgáljuk meg a modern kori spiritualitás témáját az ún. „Csíksomlyó-jelenség” (pl. a pünkösdi búcsún évről évre százezrek vannak jelen, a kegyhelyre egész évben folyamatosan érkeznek zarándokok) vonatkozásában. Úgy gondolom ugyanis, hogy egyedül *Csíksomlyó spiritualitásában kell keresnünk az ún. „Csíksomlyó-jelenség” magyarázatát.*

I. Mit mond Csíksomlyóról a katolikus egyház?

Előbb nézzük, mit mond Csíksomlyóról a katolikus egyház. Mi az, ami teológiailag érvényes, elfogadható?

1. Az egyház mindenekelőtt azt állítja, hogy Csíksomlyón *teljes búcsút lehet nyerni*, vagyis a bűneit megvalló és ezek miatt bánatot tanúsító személy, aki a gyónás szentségében a feloldozással elnyerte a bűnbocsánatot, ha ebben a kegyelmi állapotban a kegyhelyet meglátogatja, és ott misét hallgat, akkor elnyeri a bűnei megbocsátása után visszamaradt büntetések (pl. a tisztító tűzben való szenvedés) teljes elengedését is.

2. Az egyház továbbá magáénak tudja a Csíksomlyón található Mária-kegyszobor által kifejezett teológiai tanítást. Ez a kegyszobor a Szeplőtelen Fogantatás teológiai

¹ Elhangzott *A Mária Út népszerűsítése és kiépítése Erdélyben* című konferencián. – Csíksomlyó, 2010. október 1–3. Szervezők: Gyulafehérvári Caritas, Erdélyi Kárpát Egyesület, Mária Út Egyesület.

² A spiritualitás iránti intenzív igényt jelzi az is, hogy tanítványaim, a kolozsvári Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék végzős hallgatói közül évente hárman-négyen – különösebb tanári rábeszélés nélkül – választják szakdolgozatuk vagy magiszteri dolgozatuk tárgyául egy-egy erdélyi spirituális mozgalom, új vallásos közösség vizsgálatát. Nyilván azért, mert a témát érdekesnek és aktualitásánál fogva viszonylag könnyen kutathatónak tartják.

³ A történelmi egyházak – ma is, ugyanúgy mint régen – megkísérlik integrálni ezeket a spirituális mozgalmakat. Az integráció azonban nem mindig valósítható meg. Vagy azért, mert az új spirituális mozgalmak olyan dogmatikai tételeket hirdetnek, amelyeket a történelmi egyházak nem fogadhatnak el (pl. az egyes neoprotesztáns kisegyházakban gyakorolt felnőttkeresztség; az ún. „karizmatikus mozgalmak” a lehető legkonkrétabban használni akarják Isten erejét gyógyításra, jóslásra stb.), vagy pedig olyan vallásos élménytartalmakat közvetítenek, amelyek nem keresztény jellegűek (pl. a Hit Gyülekezetének nem keresztény extatikus élményei, „vallásos diszkói”). Mivel igen összetett társadalomlélektani jelenségről van szó, nehéz olyan összefoglaló fogalmat találni, amellyel meg lehetne nevezni mindazokat a mozgalmakat, szervezeteket, amelyek keretében ezek a spiritualitás igények megnyilvánulnak. Ha az integráció sikeres, akkor a történelmi egyházak az egyházon belüli ún. *lelkiségi mozgalmakról* beszélnek, de ha az egyház velük szemben szegregációra kényszerül, akkor egyszerűen a *szektás* jelzővel szokták megbélyegezni azokat a kisközösségeket, mozgalmakat, amelyek magukat jobb szeretik *hitközösségnek*, *neoprotesztáns kisegyháznak*, *szabadegyháznak*, *szabadkereszténynek* stb. nevezni.

dogmájának (Immaculata Conceptio, ünnepe: december 8.) ábrázolása. Ezt az ábrázolást a teológiai-ikonográfiai szakirodalom a Mulier Amicta Sole (Napbaöltözött Asszony) terminussal nevezi meg. A csíksomlyói Mária-szobrot – a 18. század második felében több ízben is lefolytatott egyházi vizsgálat nyomán – Batthyány Ignác erdélyi püspök 1798-ban *csodatevő*nek nyilvánította.

Ebben foglalható össze tehát annak lényege, amit Csíksomlyóról a katolikus egyház hivatalosan, az egyetemes teológia részéről is elfogadhatóan mond. És most nézzük, mit jelentenek a Csíksomlyóra érkező zarándokoknak a fenti teológiai magyarázatok:

1. A teljes búcsú elnyerésének feltételei a középkor óta fokozatosan sokat enyhültek (amint tudjuk, kezdetben csak keresztes háborúban való részvétellel volt megszerezhető), és ma a teljes búcsút sokféle módon, sok helyszínen, viszonylag „könnyen” el lehet nyerni. Csíksomlyó e tekintetben tehát nem kivételes kegyhely.

A búcsúnyerést illetően továbbá igen lényeges az is, hogy a teljes búcsúra vonatkozó, a tridenti zsinat által kialakított bonyolult teológiai okfejtés, amely elkülöníti a gyónás szentségében megvalósuló bűnbocsánatot a bűnökért kiszabott evilági és túlvilági büntetések elengedésétől, soha nem hatotta át mélyen a népi vallásos mentalitást: a katolikus hívek többsége nem is tud erről, a vallásos zarándokok túlnyomó többsége egyszerűen az itt jelen lévő isteni kegyelemért, a bűnbocsánatért, a lelki megtisztulásért jön Csíksomlyóra.

2. De nemcsak a teljes búcsú elnyerésének lehetőségei sokasodtak meg az idők folyamán, hanem a Napbaöltözött Asszonynak is sok ábrázolásával találkozunk Erdély- és Magyarország-szerte⁴, bár igaz, hogy az egyház ezek közül csak a csíksomlyói kegyszobrot nyilvánította hivatalosan is *csodatevő*nek.⁵

Tehát Csíksomlyó spiritualitására a katolikus egyház a saját teológiai rendszerén belül végül is nem tud megnyugtató magyarázatot adni. Vagy legalábbis az egyházi magyarázat nem elégséges. Csíksomlyóra évszázadok óta tömeges zarándoklatok történnek, miközben nincsen olyan egyetemes érvényű, azaz a lokalitástól és a hagyománytól eltekintő teológiai magyarázat, amely ezt a kegyhelyet a többi magyar és nem magyar Mária-kegyhely közül kiemelné, amely teológiai szempontból is *érthetővé* tenné, megmagyarázná az ún. „Csíksomlyó-jelenséget”, azt, hogy miért özönlenek ma is Csíksomlyóra a katolikus és nem katolikus zarándokok.

Miben van akkor Csíksomlyó valódi titka?

II. A népi spiritualitás legfőbb összetevői

Csíksomlyó titka *a hely spiritualitásában* rejlik, és ezt – mert másként nem tehetünk – *népi spiritualitás*nak kell neveznünk.

---

⁴ Ezeket is bemutatja a *Mária-tisztelet Erdélyben. Mária-ábrázolások az erdélyi templomokban* című időszakos egyházművészeti fényképképző kiállítás, amelyet a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum munkatársai (Fábián Gabriella néprajzkutató, Kovács Zsolt művészettörténész, Mihály Ferenc restaurátor, Miklós Zoltán muzeológus, Terdik Szilveszter művészettörténész) rendeztek Szilárdfy Zoltán szakmai tanácsadásával, és amely most a jelen konferencia helyszínén, a csíksomlyói Jakab Antal Tanulmányi Házban található.

⁵ Amint tudjuk, Erdély régi Mária-szobrainak többségét – a gyulafehérvári Fehér Mária (Domina Alba), a vajdahunyadi Szűz Istenanya (Virgo Paurpera), a kolozsvári Szűzek Szűze (Virgo Virginum), a nagyszebeni Miasszonyunk (Domina Nostra), a fogarasi Védasszonyunk (Domina Patrona) szobrát – a történelem folyamán nagy tisztelet övezte, de a fentiek közül csak egyedül a csíksomlyói Napbaöltözött Asszonyt ismerte el hivatalosan is *csodatevő*nek az egyház.

Nézzük tehát, hogy miben áll, milyen fontos összetevőkből építkezik ez a népnek mondott spiritualitás.

1. A Csodatevő Mária kultusza

Előbb szó esett arról, hogy a csíksomlyói kegyszobrot az egyház 1798-ban hivatalosan is csodatevőnek nyilvánította. De hadd tegyük hozzá mindjárt: már maga az egyházi vizsgálatok is „alulról jövő” népi kezdeményezésre, a sokasodó csodák hatására indultak el, sőt maguk a vizsgálatok is voltaképpen népi jelenségeket, a barokk kor jellegzetes csodatörténeteit vizsgálták.⁶

A székelység századok óta hisz a kegyszobor csodatevő erejében, és ezzel a hittell az egyháznak is szembesülnie kell. A katolikus teológia ugyanis nem ismeri a „csodatevő Szűzanya” dogmáját, de a püspöki jelentés végül is szentesítette a hívek körében tapasztalható erős vallásos meggyőződést a csíksomlyói Mária csodatevő erejéről, és ezáltal mintegy dogmatizálta a csíksomlyói Napbaöltözött Asszony „csodatevő Mária” titulását.

2. A Segítő Mária kultusza

Az egyház Mária-dogmái közül a közbenjáró Mária dogmája (*Maria Advocata, Maria Mediatrix*) hatott leginkább a népi vallásosságra, ez „szervesült leginkább a néplélekben” (Bálint Sándor terminusa).

Ha nincsen más menedék, ha sehol sincsen már remény, akkor Máriához menekülünk. Ezt fejezi ki a *Sub tuum praesidium fugimus...* (A te oltalmad alá menekülünk...) középkori Mária-himnusz, és ezt fejezi ki a *Nyújtsd ki mennyből ó szent anyánk kezedet...* kezdetű – a moldvai csángók által nagyon sok versszakkal énekelt – vallásos népének is.

3. A kegyszoborhoz való vallásos-mágikus viszonyulás

A katolikus egyház tudvalevőleg tart a mágiától. Ez egészen természetes is, hiszen mágián személytelen, kényszerítő varázserőt értünk, azaz a mágia ereje nem isteni kegyelemből, akaratból ered.⁷

A csíksomlyói kegyszobor csodatevő, közbenjáró, segítő ereje a népi tudatban sokszor úgy nyilvánul meg mint olyan erő, amely *magától* a szobortól, vagyis a szó legszorosabb értelmében is *a csíksomlyói* Máriától származik.

Egy csíki parasztember egy búcsú után így elmélkedett erről: – Azt prédikálják nekünk a papok, hogy ne egy képet, ne azt a szobrot imádjuk. De én meg vagyok róla győződve, hogy akik ma Somlyóra elmentünk, mind ahhoz a szoborhoz mentünk, mind ahhoz imádkoztunk, s azt imádtuk! – Az ilyesféle paraszti érvelést a képzett teológusnak természetesen nem nehéz megcáfolnia. De mit érünk egy elméleti-teológiai érvényű cáfolattal? Nézzük inkább, hogy mi rejlik a népi gondolkodás mögött.

A híres csíksomlyói kegyszoborról nem elég azt állítani, hogy az a Szeplőtelen Fogantatás teológiai tanának *egyik* vizuális ábrázolása, hanem – akár tetszik, akár nem

⁶ Ezért is foglalkoznak velük a történeti néprajz kutatói, a vallástörténészek érdeklődése ritkán terjed ki ezekre a „komolytalan” perekre. A csíksomlyói 18. századi perek vizsgálatával a néprajzos Bárh János foglalkozott. (*A vigasztaló Napbaöltözött Asszony. Csodás gyógyulások egyházi vizsgálata Csíksomlyón 1784-ben. Szeged, Agapé, 2000.*)

⁷ Más kérdés az, hogy észrevételem szerint az erdélyi katolikus papság ezt a fogalmat szűkebben értelmezi, és mágián csak valamiféle „mechanikus mormolást”, azaz mégiscsak egyfajta varázslást, szómágiát ért.

tetszik – azt is tudomásul kell venni, hogy ez az ábrázolás a katolikus székelység szemében magával Szűz Máriával azonosul, tehát nem egyszerűen egy égi patrónust jelképező szimbólum, hanem *a maga tárgyi valóságában is* egy közösség égi pártfogója. Kétség sem fér ahhoz, hogy 1916 őszén a román betörés előtt tömegesen menekülő csíki székelyek nem Szűz Máriának egy művészi ábrázolatát, hanem *magát a Csodatevő Szűzanyát* vitték magukkal Székelyudvarhelyre majd Kolozsvárra, miközben tudva tudták, hogy ugyanezekhez az eszmékhez más „ajtókon”, más médiumokon, például a kolozsvári piarista templom Könnyező Mária vagy máriaradnai Szűzanya kegyképein keresztül is, el lehet jutni. De az egyedi ábrázolás mégis fontos volt: a menekülő tömegnek az adott reményt, hogy velük van a Csíksomlyói Szűzanya. Az Égi Anya, a Csodatevő Szűzanya, a Patrona Hungariae eszméi felé (azaz az egyház intellektuális tantételei, Mária-dogmái felé) a katolikus székelyek szemében csak ezen a konkrét, mindenki által ismert vizuális ábrázoláson keresztül vezet az út, a mennyei ajtó csak a kegyzobor révén nyílik meg. A fogalmi nyelvet használó teológus meg tud fogalmazni egy elvont, intellektuális jelentést, de a képzett teológusok a katolikus közösségnek csak egy kis részét alkotják. Sokkal általánosabb, a nagyobb tömegekre jellemzőbb az, hogy egy-egy transzcendens jelentés, intellektuális fogalom csak valamilyen képeiben jelenik meg. A népi gondolkodásban *a kép és a fogalom szétválaszthatatlanul egybefonódik*.

A teológusok a Szeplőtelen Fogantatás dogmájának egyik történeti ábrázolását, a Napbaöltözött Asszonyt (Mulier Amicta Sole) látják a csíksomlyói kegyzoborban. A művészettörténészek az ábrázolás szépsége mellett azért is értékelik, mert ez Európa legnagyobb fából készült gótikus Mária-szobra. De a Mária lábához zarándokló egyszerű emberek mindenekelőtt a csodatevő Égi Édesanya jelenvalóságát érzik-látják benne, és ruhadarabjaikat, imakönyvüket azzal a hittel érintik Mária lábához, hogy a rítus által maguk is megtelnek az általa közvetített égi erővel. A csíksomlyói Mária ereje tehát kétségkívül égi erő. De ezt az erőt nem egy másik ábrázolás, hanem egyedül *a csíksomlyói Mária* közvetíti.

4. Csíksomlyó az áldozatvállalás színhelye

Egyre nyilvánvalóbb, hogy a fogyasztói társadalom által hirdetett ún. „életmód spiritualitás”, ami az egészséges életmóddal, a fitnessszel, a holisztikus jólétre való törekvéssel jellemezhető, nem elégíti ki a modern erdélyi és magyarországi embert sem.

Csíksomlyónak mindig is az áldozatvállalásra való szelíd buzdítás volt az egyik fő üzenete – ez a kegyhely szellemiségének egyik legfontosabb üzenete. Áldozat már magának annak az időnek a feláldozása is, amit Csíksomlyó meglátogatására, a búcsús zarándoklatra fordítunk, és amit ily módon nem fordítunk anyagi hasznot hozó munkára. És áldozat a szent út (via sacra) fáradságos megtétele, a templomalvás, a keresztútvégzés, a szentmishallgatás, a másokon való segítség ezernyi formája. Az áldozathozatal életigenlés és megtisztulás. Egy moldvai csángó asszony mondta egyszer, amikor a több napig tartó somlyói búcsúról hazatért: – Én ilyenkor úgy érzem, hogy most olyan tiszta vagyok, hogy az egész világnak, minden ellenségemnek meg tudnék bocsátani. – Egyre többen vannak, akik értik vagy érzik, hogy áldozatvállalás nélkül nincsen életigenlés, nincs pozitív jövőkép. Hogy élet csak az önként, jó szívvvel felvett keresztből születhet. Az áldozatvállalás ünnep, az élet örvendezése.

A kegyhelyen megfigyelhető ún. performance-jelenségek is az áldozathozatal formáinak szélsőséges megnyilvánulásai. Ilyen jelenség volt például a falvak versengése,

ennek megnyilvánulása a labarumvivés, de a kegyhelyre történő hosszú, fárasztó gyaloglás vállalásának, vagy a keresztútvégzés körülményei súlyosbításának is hangsúlyos a performance-jellege.

4. Kapcsolódás az integer Magyarország eszméjéhez

A magyar Mária-kultusz egészen sajátos Európában. Az országfelajánlás óta a magyar nép Mária népe, Magyarország Mária országa, a Máriának felajánlott és a Mária által elfogadott szent korona magát a Szent István-i Magyarországot jelenti. Magyarország Regnum Marianum, tehát aki Magyarországot bántja, az Máriát bántja, és azt Mária megbünteti. Ezek olyan evidenciák, amelyeket a középkori Magyarországon mindenki ismert. A középkori képzet a moldvai csángók körében még a 20. században is elevenen élt.⁸

A barokk korban a középkori Regnum Marianum gondolata megújult. A 17. század végén Magyarország felszabadítását is Mária közbenjárásának tulajdonították. A kor eszmeiségét jól jelzi az, hogy I. Lipót magyar király, akinek uralkodása alatt az ország a százötven éves török uralom alól felszabadult, a győztes szalánkeméni csata (1691) után megismételte a Szent István-i országfelajánlást. Egészen természetes, hogy a 20. században, amikor tragédiák sora érte Mária népét és országát, ez a régi, a népi tudatban is mélyen gyökerező eszmeiség ismét időszerűvé lett, és Csíksomlyó a 20. század végére magyar nemzeti kegyhellyé lett. A magyar nemzeti kegyhely, ami a törökdúlás és a reformáció miatt a maga idejében nem alakulhatott ki, a 20. században Románia közepében jött létre.

A csíksomlyói Máriát már a barokk korban is az egész nemzet védelmezőjének, a Regnum Marianum tulajdonosának tekintették. A *Tota pulchra es Maria...* (Egészen szép vagy Mária...) himnusznak a Kájoni-féle énekeskönyv 1719-es kiadásában található latin és magyar szövege, különösen a „Regnum istud” kifejezés, ezt a misztikus jogviszonyt egyértelműen kifejezi: „*Te a mű nemzetünknek vagy tisztessége, Te a bűnösök szószóllója, [...] Könyörödj érettünk a mi urunk JESUS Kristusnál, hogy meg-mentse Országunkat.*” Illetve az idézett szövegrész latinul: „*Tu honorificentia populi nostri. Tu advocata peccatorum. [...] Intercede pro nobis ad Dominum JESUM CHRISTUM: ut defendat Regnum istud.*”

A népi vallásos tudatban mindig is elevenen élt az országfelajánlás emlékezete és a „rég Magyarok” „királyné asszonyához” számos ima, vallásos népének fohászkodik. „*Ó, áldott Szűzanya, tégy nagy csodát, / s csak még egyszer add vissza a szép magyar hazát*” – hangzik fel újra és újra a csíksomlyói búcsú éjszaki vigíliáin. Egy alsíki, csíkszentimrei búcsús szekéren jó évtizeddel ezelőtt arról beszélgettek, hogy az Amerikából visszahozott Szent Koronáról itthon a kommunisták levették Szűz Mária képét, majd a koronát betették a múzeumba, aminek következtében a korona elveszítette az erejét, és hogy Magyarország, a Regnum Marianum szétszakitottsága addig marad fenn, amíg Szűz Mária képe vissza nem kerül a Szent Koronára, ami az ő jogos tulajdona.

---

⁸ Dáné Tibor kolozsvári író mesélt el egy erre vonatkozó jellemző történelmi eseményt: „Édesapám, miután a fronton megsebesült, tartalékos huszárfőhadnagyként belső szolgálatra került, s pontosan aznap volt szolgálatban, amikor [1916. augusztus 27-én éjszaka] a románok Predealnál betörték. Az erdőn keresztül menekülve, elfogtak két csángó fiút, akik nem voltak hajlandók Mária országa ellen harcolni. Akkor még ilyen ideológiájuk volt a csángóknak. A román hadsereggel jöttek be, s apámék ahogy menekültek az erdőn keresztül, hát a két csángó ott volt, ott meg voltak bújva. Elfogták őket, s levitték Hermányba.” (saját gyűjtés, 2006. május 6.)

A hivatalos egyházat ma mintha inkább zavarná Csíksomlyó nemzeti jellege. Az erdélyi katolikus egyház a nemzeti és egyetemes egészséges egyensúlyát keresve, identitásválsággal küszködik. Miközben joggal tart a nacionalizmus megnyilvánulásaitól, és ennek az ódzkodásnak újra és újra hangot is ad, Csíksomlyó századok óta meglévő nemzeti jellegét nem tudja a katolicizmus egyetemes eszmeiségébe integrálni.

6. Csíksomlyó és a neopogány kultuszok kapcsolata

A régi mítoszok aktualizálása, az ún. „remitologizálás” jelensége a romantika kora óta jelen van Európa országaiban. A 19. században Németországban a pogány germán vallás mítoszait, Nagy-Britanniában a kelta népek ősi hiedelmeit igyekeztek beépíteni a jelenkori vallásos rítusokba, Svédországban az ősi gót hitvilágot és erényeket keresték. Tehát a remitologizálás nem magyar sajátosság, sőt a magyar nyelvterületen kifejezetten késői, anakronisztikus jelenség. De manapság ismét számolni kell vele, és a kérdésfelvetés Csíksomlyó vonatkozásában különösen aktuális, hiszen ez a kegyhely több ok miatt is alkalmas arra, hogy a magyar újpogányság egyik bölcsőhelye legyen.

a) Egyfelől nyilvánvaló – bár az egyház erről nem akar tudomást venni – hogy a kegyhelyhez olyan népi vallásos képzeteknek és népi rituális gyakorlatok kapcsolódnak, amelyek igen régiek, és amelyek századok óta nem állnak egyházi irányítás alatt. Gondolok itt például a pünkösdi hajnali napkultusz megnyilvánulására vagy a Máriának holdistennőként való tiszteletére, de számos egyéb jelenségre is. Úgy gondolom, komolyan kell vennünk azt, hogy a csíki székelyek és a gyimesi csángók a somlyói Máriát Babba Máriaként is ismerik, és hogy a holdfényt Babba Mária lámpásának nevezik, vagy hogy a rakoncátlankodó gyereket Babba Máriával fenyegetik. A keresztény és nem keresztény vallásos képzetek diffúz keveredése századokon át természetes, gyakori jelenség volt, és az egyház csak a felvilágosodás korában alakította ki a „varázstalanított vallás” intellektuális eszményét. Ez a szemlélet, amit Bálint Sándor igen találóan „a pasztoráció jozefinista kényelmességének” nevezett, ma már végképp nem tartható. Az ún. „ősmagyar vallás” hívei verik a maguk sámándobjait a Salvator-kápolna mögött, az egyháznak tehát számolnia kell azzal, hogy a remitologizálás nemcsak a nemzeti romantika posztmodern világban volt aktuális, hanem a mai posztmodern korban is az, amikor semmiféle szellemet nem lehet már bezárva tartani. Mivel a feltámadt szellemet nem érdekli, hogy létének van-e létjogosultsága, avagy nincsen, hanem egyszerűen csak *van*, akkor hát valahogyan viszonyulnunk kell hozzá.

b) A neopogány kultuszokra továbbá azért is érdemes odafigyelni, mert ezek a kultuszok korunkban határozottan *ökológiai színezetet* öltenek, egyik fő jellemzőjük a *környezettudatos gondolkodás és életmód*. Az ősi magyar vallás hívei törekednek arra, hogy a természettel harmóniában éljenek, és eszmeiségük ezen a ponton kapcsolódik a Szent Ferenc-i természetszeretethez, harmóniához. Az ősvallás új papjai talán ezért is vonzódnak a ferences kegyhelyekhez.

Az eddigiekben Csíksomlyó spiritulitásának néhány fontos vonatkozására irányítottuk a figyelmet. De ez a tematizálás korántsem volt teljes. A népi spiritualitás további megjelenései mellett szólni kellett volna arról is, hogy Csíksomlyó spiritualitását ma is nagy mértékben befolyásolja az a *művelődéstörténeti örökség* is, amelyet a csíki ferencesek hagytak reánk. Elég itt a passiójátékok iránti érdeklődésre vagy Kájoni János

vallásos népekeinek, a *Cantionale Catholicum* énekeinek ma is élő szellemiségére utalni.

Egészében véve azt mondhatjuk, hogy Csíksomlyó igen gazdag hagyományvilággal rendelkező kegyhely és hogy e hagyományok egésze jelenti a hely szellemét, a genius locit.

III. Hogyan viszonyuljon az egyház Csíksomlyó spiritualitásához?

A nagy kérdés tehát az, hogy hogyan viszonyuljon az egyház Csíksomlyó titkához, a népi spiritualitásához. Vagy másként fogalmazva: mi lehet a következménye ma annak, ha nem értjük meg, következésképpen nem jól kezeljük ezt az alapvetően keresztény és vallásos szellemiséget?

A Csíksomlyóhoz kapcsolódó régi közösségi rituális gyakorlatok – hagyományos vagy némileg megváltozott formában, egyházi irányítás mellett vagy egyházi irányítás nélkül – ma is élnek. Gondoljunk itt magára a búcsús út megtételére, a kegytemplom meglátogatására és az ott történő imádkozásra, a kegyszobor megérintésére, a Szent Antal-kilencedekre, a keresztútvégzésre, a virrasztásokra, a Salvator kápolnában zajló éjszakai ifjúsági szentmisékre, a búcsúág-törésre, a gyógynövénygyűjtésre, a búcsúfiavásárlásra, az offerek adományozására, a misemondatásokra, a kegyhelyen való gyónásra és áldozásra, a napvására és így tovább. Ha az egyház értetlenül áll a hívei által gyakorolt lelkiségi formák előtt, ha ezek egyikétől-másikától elfordulva nem törekszik integrálni azokat, akkor a hívek fognak elfordulni az egyháztól. Az emberek a maguk módján fogják megkeresni az új, modern spirituális formákat. Ebben támaszkodni fognak a hagyományokra is, de előfordulhat az is, hogy ezek a spirituális megnyilvánulások nem maradnak meg a katolicizmus keretén belül, sőt olykor még a kereszténység keretén belül sem.

Ha az egyház nem elég nyitott és figyelmes, előfordulhat hogy Csíksomlyó terét és idejét rajta kívül álló intézmények olyan spirituális formák megélésére sajátítják ki, amelyeknek semmi közük nincsen a kereszténységhez. Gondoljunk a neopogány kultuszokra, a természetkultusz New Age-szerű megnyilvánulásaira, a jobboldali nacionalizmusra, a vallásos giccs megjelenésére a kereskedelembe, a különféle politikai reprezentációkra (pl. magyar politikusaink egy időben nagyon szerettek a Hármashalom-oltáron tartózkodni), az itt szervezett sportrendezvényekre (az ejtőernyős bemutatók, a moto-cross versenyek, a sílesíklások számára vajon nem találunk a Csíki-havasokban más helyet?).

Mit lehet tehát tenni? Hogyan kellene cselekedni?

Mindenekelőtt jól kell értelmeznünk Csíksomlyó szellemiségét, nyitottnak kell lennünk a helyi tradíció iránt. Philip Sheldrake, a durhami egyetem gyakorlati teológusa írja a keresztény spiritualitás történetét összefoglaló könyvében: „A spirituális hagyományok nem valami történelem feletti és történelmen túli idealisztikus térben léteznek. Eredetükben és kibontakozásukban egyaránt tükröződnek a kor és a hely adottságai, és az érintett emberek lelkiállapota. [...] Ha a spiritualitás szakirodalma csak a misztikus szövegeket és a szerzetesi regulákat tanulmányozza, akkor az lesz a benyomásunk, hogy a spiritualitás alapvetően irodalmi kérdés, csak különleges körülmények között fordul elő, és megkülönböztetendő az egyszerű kegyességtől vagy a »népi« vallásosságtól”.⁹

⁹ Sheldrake, Philip: *A spiritualitás rövid története*. Budapest, Kálvin János Kiadó, 2008. 17. és 20. old.

A spiritualitás tehát nem létezik attól a kortól és attól a helytől függetlenül, amelyben kialakult. Ez voltaképpen teológiai szempontból is az egyetlen helyes felfogása ennek a kérdésnek. Ha ugyanis a kereszténység központi dogmája az, hogy az Ige testté lett, akkor azzal, hogy Krisztus közénk jött, ezzel az emberi történelem is bekerült a szent történelembe, és így minden történelmi esemény értelmet nyert, és a szent történelem megjelenésévé – Mircea Eliade terminusával: isteni *hierophániává* – lett, akkor a történelem során kialakult helyi vallásos hagyományok mind-mind Isten helyzetei, és ezeken kívül nincs is más megnyilvánulása az istenségnek.

Az egyháznak be kell látnia, hogy Csíksomlyó spiritualitása – ugyanúgy, mint minden más hely spiritualitása – nem elméleti fikció, hanem egy olyan szellemiség, tradíció, ami történetileg alakult ki, és amit nagyon is konkrét rituális megnyilvánulások fejeznek ki. Mivel különböző korok lenyomata, ez a hagyomány természetesen erősen rétegzett, és emiatt a jelen részévé talán nem is minden része tehető. Úgy gondolom, hogy a merev elutasításnál, elfordulásnál vagy a feltétlen elfogadásnál mindenképpen jobb az, ha az egyház *állandó kritikai párbeszédet* kezd ezzel az összetett, gazdag tradícióval, megpróbálva megérteni mind a hagyomány, mind a jelen kor kihívásainak lényegét.

A jelen Mária út-konferenciát úgy üdvözlöm, mint olyan katolikus kezdeményezést, amely úgy akar összhangban lenni a mai korrallal, hogy közben nyitott a hagyománnyal folytatott párbeszédre. Jó az, ha nem fordulunk el a kihívásoktól, hanem válaszolni akarunk rájuk. Kérjük Istentől azt, hogy ne hibázzunk a kihívásokra adott válaszadások során.